

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора філологічних наук, професора
Ніконової Віри Григорівни – на дисертацію

Юрчишин Віти Миколаївни «Лінгвопрагматичні характеристики сатири в британському медійному дискурсі»

(Івано-Франківськ, 2021. – 255 с.),

подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 03 Г уманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія

У сучасному мовознавстві дисертаційна праця В. М. Юрчишин постає **актуальною** у контексті розвитку новітніх парадигм наукового знання – комунікативно-прагматичної і когнітивно-дискурсивної, які характеризуються зміщенням фокусу уваги мовознавців із власне мовних явищ на мовленнєву діяльність людини. Антропоцентричність лінгвістичних розвідок та їх спрямованість на визначення глибинних психічних процесів світу особистості і суспільства зумовлюють поворот у мовознавстві від аналізу структурно-формальних особливостей мовних одиниць до вивчення їхньої семантики і розкриття мовних імплікатур і ширше – до розгляду типологічних, конститутивних, інваріантних параметрів різних типів текстів.

Особливої **актуальності** набуває звернення дисертантки до проблеми розкриття прихованих смислів у такому типі тексту британського медійного дискурсу як сатира, що є ефективним інструментом впливу у засобах масової інформації. За своїм впливом у соціумі медіа постають, за висловом Томаса Карлайла, «четвертою владою». Забезпечуючи громадськість цілим потоком інформації про події у світі, сучасні медіа культивують у реципієнтів образи реальності, правдиві або неправдиві, і тим самим впливають на їхні думки і переконання і, відповідно, формують їхнє світосприйняття і світогляд. Намагання дисертантки визначити лінгвопрагматичні характеристики сатири в британському медійному дискурсі посилює **актуальність** рецензованої дисертації. Підтвердженням **актуальності** теми дисертації є її відповідність профілю досліджень кафедри англійської філології ДВНЗ «Прикарпатський

національний університет імені Василя Стефаника» в межах науково-дослідної теми «Концептуальна та мовна картини світу» (номер державної реєстрації 0113U001963).

Новизну дисертаційного дослідження В. М. Юрчишин слід пов'язувати з комплексним міждисциплінарним підходом до аналізу лінгвопрагматичних характеристик сатири як медіатексту у британському медійному дискурсі. **Новим** є виокремлення лінгвальних засобів реалізації сатиричних методів, а саме: метафоричного сатиричного методу (п. 2.2.1), який представлений одиницями інтертекстуальності – ремінісценцією, трансформованими цитатами, прецедентними феноменами, зооморфними метафорами та стилізацією, і метонімічного сатиричного методу (п. 2.2.2), який охоплює прийоми сатурації, атенуації та заперечення, що реалізовані різноманітними мовними засобами. Безсумнівна **новизна** рецензованої дисертації полягає у розкритті інтерпретаційного механізму сатири шляхом виділення шести типів контекстуальних ресурсів, активованих під час інтерпретації сатири (п. 3.1), а також у спробі побудови інтерпретаційного ланцюжка сатири у британському медійному дискурсі (п. 3.2). **Новизну** отриманих результатів дослідження узагальнено у восьми положеннях, що виносяться на захист (стор. 21-23).

У дисертаційній праці В. М. Юрчишин спирається на міцну **теоретичну базу**, створену фундаментальними дослідженнями зарубіжних і вітчизняних науковців, у яких обґрунтовано різні підходи до вивчення сатири, – літературознавчий, дискурсивний, лінгвістичний, прагматичний. У процесі наукової кваліфікації фактичного матеріалу найбільш релевантними виявилися: *дискурсивний підхід* до вивчення сатири, запропонований Полом Сімпсоном (п. 1.3.3), – для визначення двох головних структурних елементів сатири – *прайм* і *діалектичного* елементів сатири (п. 2.1.1) і характеристики сатиричних методів, метафоричного і метонімічного (п. 2.2.1 і п. 2.2.2); *прагматичний підхід* до аналізу висловлень, який розробили Дейдра Вілсон і Денон Спербер (п. 1.4), – для дослідження лінгвопрагматичних характеристик сатири у британському медійному дискурсі (п. 2.2) і побудови інтерпретаційного ланцюга сатири, який складається з 9-ти ланок (п. 3.2), із врахуванням ролі

соціолінгвістику і медіалінгвістику, що зумовлює **практичну значущість** рецензованої дисертації у підготовці фахівців із медіаграмотності.

Структура роботи, яка складається з трьох розділів – одного теоретико-методологічного і двох науково-практичних – є цілком логічною, що повністю відповідає ґрунтовному викладу аналізованої проблеми. **Висновки** дисертаційного дослідження є аргументованими, чіткими, маніфестують результати спостережень авторки, відображають окреслені завдання і є об'єктивними для проаналізованого мовного матеріалу.

Достовірність та **обґрунтованість** отриманих результатів забезпечується вдалим використанням сучасних методів аналізу дискурсології і лінгвопрагматики, об'єктивністю кількісних підрахунків, зокрема, частотність вживання метонімічних сатиричних прийомів (стор. 130) та ін., репрезентативною джерельною базою (список використаних джерел нараховує 334 позиції, із них майже половина – 150 позицій – іноземні), що справляє позитивне враження про рівень загальнонаукової і філологічної обізнаності дисертантки. Вдалим і доказовим постає грамотний лінгвістичний аналіз ілюстративного матеріалу у третьому розділі. Доказовість висунутих дисертанткою положень – ознака новизни і теоретичної значущості роботи.

Дисертація В. М. Юрчишин за структурою і змістом **відповідає встановленим вимогам**, не містить несанкціонованих текстових запозичень. **Порушень академічної доброчесності не виявлено.**

На користь дисертантки слугує і вагома **апробація** результатів дослідження у десяти одноосібних публікаціях, серед яких одна стаття в іноземному виданні, чотири – у фахових виданнях України і п'ять тез доповідей на наукових конференціях різного рівня. Засвідчую, що публікації висвітлюють матеріал усіх розділів дисертації. Кількість і обсяг публікацій відповідають чинним вимогам до оприлюднення матеріалів дисертаційної праці на здобуття ступеня доктора філософії.

Всі позитивні моменти надають підстави для високої оцінки теоретичної значущості і практичної цінності дисертації В. М. Юрчишин, у якій розкрито механізми інтерпретації прихованого смислу у сатирі як ефективному

інструменті переконання через розвагу, що є актуальною проблемою сучасної лінгвопрагматики, дискурсології і гуморології.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної праці.

1. Теоретичного обґрунтування потребує об'єкт дослідження – сатира у медійному дискурсі. Сатира у дисертації вважається і видом комічного, і засобом вираження комічного, і різновидом комічного, і формою комічного (п. 1.1.2), пор.:

«Вважаючи сатиру одним із основних видів комічного разом із гумором, іронією та сарказмом...» (стор. 30).

«До основних засобів вираження комічного належать *іронія, гумор, сатира та сарказм*...» (стор. 33).

«*Сатира* як засіб вираження комічного відрізняється від іронії категоричністю несприйняття» (стор. 35).

«О. Редкозубова, опираючись на поняття сатири як виду комічного...» (стор. 36).

«В. Самохіна звертає увагу на те, що «сатира і сарказм є різнovidами комічного» (стор. 38).

«Відтак, порівнюючи ці засоби вираження комічного, ми вважаємо сатиру і сарказм найбільш спорідненими засобами вираження комічного» (стор. 42).

«В межах літературознавчого підходу сатира розглядається в контексті комічного поруч із іншими формами комічного – іронією, гумором та сарказмом,..... Сатира відрізняється від інших засобів комічного рівнем критичної насиченості, наявністю осуду та повним несприйняття існуючого стану речей» (стор. 92).

За яких умов сатира постає видом, різновидом, формою комічного та засобом вираження комічного? Про який статус сатири йдеться, коли визначаються два типи сатири: «горацієва сатира» (horatian satire) та «ювенальна сатира» (стор. 52) і ще один жанр сатири – «меніппова сатира» (стор. 53)? або коли декларується, що «в основі сатири лежить іронія» (стор. 80)? Прошу прокоментувати й аргументувати думку Пола Сімпсона [Simpson 2003, Simpson, 2011], що «в основі сатири лежить іронія» (стор. 83).

2. Важко погодитися із науковою кваліфікацією фактичного матеріалу у частині класифікації лінгвальних засобів реалізації сатиричних методів (рис. 2.4, стор. 108), коли до лінгвальних засобів сатурації у межах

метонімічного сатиричного методу зараховується гра слів, хоча дисертантка, дотримуючись точки зору Т. Карпухіної, вважає гру слів, поряд із каламбуром, гіпонімічними поняттями по відношенню до терміну «мовна гра», пор.:

Ми ж дотримуємося точки зору Т. Карпухіної, яка ототожнюючи поняття «гра слів» і «каламбур» та визначаючи їх як «засоби художньої виразності, які функціонують в мові як жарти, створені на основі полісемії, омонімії та схожому звучанні слів» [Карпухіна, 2007, с. 81], підпорядковує ці два терміна поняттю «мовна гра», яке, на думку науковиці, виступає «гіперонімом, що трактується з максимальним ступенем широти та визначається тим, наскільки мова здатна виконувати «функцію гри» [Карпухіна, 2007, с. 81] (с. 131).

Як відомо, в основі каламбуру як техніки мовної гри (=гри словами) лежить полісемія та омонімія, з чим погоджується і дисертантка, цитуючи думку Т. Карпухіної (див. наведену вище цитату). Отже, в основі комічного ефекту у каламбурі, який створюється завдяки або актуалізації різних значень полісемантичного слова, або контекстуальній реалізації фонетичних омонімів, схожих за своїм звучанням, лежить когнітивний механізм мапування різних концептуальних доменів, що є характерним для метафори, а не метонімії. Тому пояснень потребує віднесення каламбуру до лінгвальних засобів сатурації у межах метонімічного сатиричного методу.

3. Попри грамотний лінгвістичний аналіз ілюстративного матеріалу, поданий у третьому розділі, сумнівним видається залучення до каламбурів заголовків сатиричних статей (стор. 136-138), які постають контамінованими блендами, оскільки комічний ефект у них створюється не завдяки полісемії чи омонімії, а завдяки конденсованому способу okazіонального словотворення:

Каламбури, як найпоширеніша техніка мовної гри часто з'являються вже у заголовках сатиричних статей. Наприклад: *Freight Expectations* (*Seaborne Freight + Great expectations*) [PE11 January – 24 January, с. 5], *Deja-View* (*Deja-Vu*) [PE, 19 March – 1 April 2021, с. 18], *Brookworm* (*Dorothea Brook + bookworm*) [PE, 19 March – 1 April 2021, с. 23]. (стор. 136).

Прикладами вживання каламбурів на обкладинках журналів є: *Happy Nuke Year* (*Happy New Year + Nuke*) [PE, 10 January – 23 January 2020], *It's World War Flu* (*World War II + Flu*) [PE, 5 February – 18 February 2021], *Scotland at War Yes, It's Holyrude* (*Hollywood + Rude*) [PE, 5 March – 18 March 2021], *Lockdown returns Yes, It's Deja Flu* (*Déjà vu + Flu*) (стор. 138).

гносеологічної пильності, тобто вміння захистити себе від помилок чи свідомого обману з боку співрозмовника; інструментарій дослідження контекстуальної інформації, що запропонував Франциско Юс (п. 1.4.2), – для розробки типології контекстуальних ресурсів, задіяних під час інтерпретації сатири, і побудови схеми інтерпретації сатиричних висловлень (п. 3.1).

На схвальну оцінку заслуговує **методологічний апарат**, застосований у дисертаційній праці В. М. Юрчишин. Поряд із загальнонауковими методами *індукції та дедукції, аналізу та синтезу, спостереження та систематизації, опису й узагальнення*, у дослідженні використано комплекс **методів, методик і процедур аналізу дискурсології** (метод *дискурс-аналізу, контекстуальний аналіз*) і **лінгвопрагматики** (метод *контент-аналізу, функціонально-прагматичний аналіз*), які виявилися доречними для досягнення поставленої **мети** – здійснення комплексного аналізу лінгвопрагматичної специфіки сатири у британському медійному дискурсі (стор. 18) – і розв’язання низки визначених у дослідженні завдань.

Вибір **об’єкта** лінгвістичного аналізу – сатира у медійному дискурсі (стор. 19) і визначення **предмета** – встановлення лінгвопрагматичних характеристик сатири у британському медійному дискурсі (стор. 19) – зумовлює доречний добір **матеріалу** дослідження (п. 1.2.3) із британського сатиричного журналу *Private Eye* за 2018–2021 рр. – єдиного сатиричного формату, який, за твердженням Гамфрі Карпентера, залишився незмінним із часів сатиричного буму у Британії у 1960-их роках (стор. 56). Репрезентативна добірка, яка нараховує 9450 статей, охоплює всі серйозні проблемні питання, які висвітлює журнал у сатиричному стилі. Окремо слід зазначити інформативну цінність **Додатків**, у яких приклади аналізованих статей надають чітке уявлення про шпальта журналу, їхній формат, графіку і стилістику, спрямовані на критичне висвітлення гострих проблем.

Отримання **теоретично вагомих** результатів, пов’язаних із лінгвопрагматичною специфікою сатири, механізмами її ідентифікації та інтерпретації, а також особливостями її функціонування, є внеском у лінгвопрагматику і дискурсологію, гуморологію і лінгвокультурологію,

Загальний висновок

На підставі ознайомлення з текстом дисертації і публікаціями за темою рецензованої праці вважаю, що дисертаційне дослідження В. М. Юрчишин є завершеною науковою працею, нові методологічно обґрунтовані результати якої відкривають нові перспективи у розвитку лінгвопрагматики, дискурсології, медіалінгвістики і гуморології.

Дисертація Юрчишин Віти Миколаївни на тему «Лінгвопрагматичні характеристики сатири в британському медійному дискурсі» відповідає вимогам пп. 9–18 «Про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 р., а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської філології і перекладу
імені професора І. В. Корунця

Власноручний підпис
Віра Ніконова
Завідувачка к.т. Інспектор/В
Мавська Т.Т. Мав

Прикарпатський національний
університет ім. Василя Стуса
Вс. ПДОР № 0304-30/351
09 12 21